

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 19 (12409)

1984 чылдың январь 22, воскресенье

1925 чылда үндээлтигенин

Өртүз 3 көп.

СЭКП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРОЗУНДА

СЭКП ТК-ның Политбюрозу ээлчегин хураалыга ССРЭ-ниң Дээди Соведине соңгулдаларга белеткел-биле холбашкан чамдык айттырларны чугаалажып көргөн. Соңгулда кампанияны хойнунти организацияларынның болгаш күш-ажылчы коллективтериниң эң икейлигин ириктирген-биле эртип турарын демдегледі. Бүгү-ле черлерде округтарның соңгулда мурунун хураалдары болуп, оларга депутаттарның кандидатураларына Коммунисттер партияны болгаш Совет күрүениң удуртукчулары, ажылчыны, колхозчу тараачыларын, улусчу интеллигенцияны аразындан эң эки кижилерин, чурттуң бүгү нацияларынның болгаш бичиң улустарынның төлээчилерин бир үн-биле адап турар. Соңгулдаларга белеткел массаларының политиктин икейлигин беди-биле көдүрүтүп болдуруп, соци-

листтер Төрөөн чурттуң чаагай чоруу дээш ажалга чаа-чаа чедишкени-биле соңгулдаларны уткуунуң олар-ның чүткүлүн күштедирген. СЭКП ТК-ның Политбюрозуң хураалына кур болгаш курушкан черлериниң масса-лы-биле шингээлпн эгелээ-нинден бээр бо чылдың мартта үкен чыл болурунун дугайында айттырны чугаалажып көргөн. Ол төөгү-лүг болушкуну калбаа-биле демдегледі, партия, совет болгаш ажал-агай ор-ганизацияны кичээлгеини колхоз, совхоз, агроуплуктор комплекс бүрүзүнүн бо чылдың болгаш нинти беш чылдың планнарын болгаш хүлээл-лерин ыяла-ла күөсөдир-ген, Аш-чем программанын боттандырылчы, бүдүрүл-гени бүгү хемчег-биле ин-

тенсифиастаарыңче, көдээ ажыл-агыйда тургустунат күчүлериң долузу-биле ажылдарыңче, эртеминч болгаш техникаң чедиш-кениңерин шингээдиргич угулдарың ужурут. Кур черин үкен чыл атыг болуп эрге дээш комсомол-чу-аныктар коллективтериниң чарыкын калбарты-рын дугайында, мал ажы-лыга ажылдарың-биле анык сооларың болгаш икестерин 50 муң икестик отрядын чорударың дугайында, студенттериниң ту-дугу отрядтарың Бүгү-зүлүг сүдүн эрттирериниң дугайында саналдарың чуу-дуг деп деткээң.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докталдарының куөсетинин турарын кон-трольга алыры-биле, «Док-дээр комбинатор болуу» бо-лаш тарга ажаал алыр өскө-дээ техникаң кылын уду-рер талазы-биле ажалдык чоруп турарың дугайында дидиалыңың Политбюро чугаалажып көргөн.

Бо айттыр талазы-биле материалдарың доктал чугаалажып көр болгаш ССРЭ-ниң Аш-чем програм-манын күөсөдириниң быжык материал-техниктиң баазанын тургузылгы бирги чергел-диң ужуру-дугу ол чутула со-рулганы чогуур үезинде шиптирлериниң немелде хемчеглерин алыры-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелине дамчыдып бер-ген.

Кемероо хоорайның агаа-рының хирленгениниң дугайында СЭКП ТК-га келген медээлерге холбаштыр мини-стрлер П. С. Непорожнийга, А. Г. Петрищеве, В. В. Листовица, И. В. Назанцеве, В. В. Бахиревке оларга ча-гырткан бүдүрүлгелериниң болгаш камгалаар хемчеглериниң күөсөдириниң талазы-биле сагыла-чурум чок чорук-ту көргүсенин Политбюро айткан болгаш ол ажал-хересте чедириниң чала-дырын олардан негез. СЭКП Кемероо обкомунуң болгаш улус депутаттарының об-ласть Совединиң куөсөму-нун кичээлгеиниң ажалык чоннарын амыдырал бай-далдарың экиндер талазы-биле ажалдык шынгың чет-пестерге, бүдүрүлгени ком-плекстин хөгжүдери, бойдус

камгалаарың дугайында хоойлу-дурумуң сагыры, ол соңгулдаларга күрүениң тускайлаан ажал-херестең долузу-биле ажалга-агай дээш ажал-агай удуртукчу-ларыңдан кошкан негелде салып турарың угулдарың-га, СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунга аш Ю. В. Андроповтуң чугаа-зында айттырларынның бот-тандырылчы, бүдүрүл-генин ССРЭ-ниң Министр-лер Чөвүлелине бойдус байдалын башкарып, кон-трольдаарың бүгү система-зың дээштин бедиринче, министрстволарың бол-гаш ведомстволарың бо та-лазы-биле ажалын экинд-диң, харымсалгалы бедир-инче уланган чогуур са-налдарың белеткериң даас-кан.

Партияның XXVI съезди-ниниң шиптирлеринге дүш-түр партия организацияла-рының ревизию комиссия-ларыңа даандырган хү-лээлгелерин күөсөдир, СЭКП Уставының негелде-рин күөсөдир турарын ха-наар, партияның шиптирле-рини күөсөдир дээш кадрлар-ның харымсалгалы бедир-талазы-биле ажалын ула-на икейлики-биле хөдө-байган СЭКП-ниң Топ рев-изия комиссияның санал-дарың СЭКП ТК-ның Полит-бюрозу деткээң.

ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

«Кызыл тудуг» эргеле-лде дүржүлгелер брига-дирлер Ч. Донгак, Н. Па-ни, А. Воронин болгаш А. Иродов оларның удурткан комплекстин тудугчу брига-далар «Совет Тыяның 40 чылдыгы» — шалыңы 40 неделя» деп күш-ажылчы ээлчегин эки эрттирер дугайында лоозунг ажалдап турар.

Ук бригадалар он бирги беш чылдың үш чылдың планың оонадаларын ту-тузунда ажал күөсөткөн, бригадаларда ажалчың бү-рүзү улуг-нормазын ажал күөсөдир чедиң алган. Александр Иродовтуң удурткан комплекстин бри-гада өзөк чылдың түңкө-дө социалист чарыкка ти-лекчи болуп, эргеледип шиптирлериниң шыялың чаалап алган.

Тудугчулар январьның баштагы хүнеринде эге-леп-ле хүн нормазын бүрү күөсөдир дээш тургуп ту-рарлар. Кандың-даа тудугларга бо-ла таварышкылар берге-дешкенин бирээңи — крап докталам ажалдаас, үрелишкенин болуп чыл-дагаанындан бригадалың өскө объектилерге чорудуп, үрүмк ажалдар кылдыр чорук тудугну ой-шаанда дукаарыңа шиптирле-риниң болурун турар. Соң ужурундан тудугчулар чам-дык үелерде үен халас чы-гың эрттирер таварыш-лар ховар эвес. Механизация эргеледип удуртукчуларын оң айттырны аш-даа чеди-ш шиптирлериниң турарын бригадир хомудан чугаала-ды. Билдиг чедестер тур-баан болза, бригадалың ажалчың бүдүрүчүлү-гүн улам бедиринге, эки көргүзүлгени докталам чедиң алырыңа садаларың болуп ийик.

В. КАРА-САЛ. ЧУРУКТАРГА: Тыва АССР-ниң алдарың тудуг-чузу Н. К. Велигодский, комсомолчу В. Оюн. Авторуң фотолары.

1984 чылдың март 4 — ССРЭ-ниң Дээди Соведине соңгулдалар хүнү

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ ДЕТКИИШКИН

СЭКП Тес-Хем райкомунуң хураалдарыңа дүүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Соведине соң-гулдалар талазы-биле Тес-Хеминиң № 655 соңгулда округунуң талазы-биле ок-ругтуң соңгулда комиссия-зының хурамы болган. Ажаа районунуң үлестүр бүдүрүл-гелериниң, ажал-агайлары-ның төлээлчилери база келген.

Хураалды улус депутаттарының район Совединиң куөсөмуниң даргазы Н. У. Успун ажиткан. Совет демократия дугайында илеткелди СЭКП рай-комунуң секретары Л. С. Нурбат кылган. Бүгү совет улус-биле бир домей, Тес-Хем районун ажал-агайларың СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунуң шиптирлеринге сорук кирген. Олар он бирги беш чылдың өскө чылың-да күрүнең сүт садар даал-газын хуусаадан эрте 104 хуу күөсөткен. 1983 чылда мал чедирин белеткээр та-лазы-биле социалист чарыкка муруну зонадан Тес-

Хем район тилекчи болуп үнгеш, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профбөлү-лөддиг болгаш ВЛКСМ об-комунуң шиптир Кызыл ту-гу-биле шаңнаткан.

Районунуң көдээ коллективтериниң аразында соци-алист чарыкка «Чодураа» совхозта комсомолчу-анык-тарын Хараал-Тей сүт-ба-раан фермазы, «О. Шынаа» совхозтуң Л. Виче-оол, В. Натинг-оол, В. Чооду олар-ның удуртканы хойку бри-гадаалар, «Тес-Хеминиң» үш Шынаа салбырында өшкү бригадалың тилекчи болуп турар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунуң ма-териалдары-биле күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде танын-кан. Билдиг кирген чүдүл-дир ажал-агайга удуртукчу кылдыр хүлээп ап турар. Ылангыч аш Ю. В. Андро-повтуң «Ам эң чутула чүве

болза чедиң алдыңан тем-пиниң, ажал-херестерде ты-вылган эки чүдүлдериниң чидебей, боттуп эки чору-дугаларың улам икейли-гит хөгжүдери болуп» дээш сөстери соңгулдаларың күө-сөдириниң, Совет Тыяның 40 чылдың телептиг уткуу-рун программазы болуп. Округтуң соңгулда комис-сияның хураалыга «О. Шынаа» совхозтуң салбыр ажалчың С. С. Эрендей, Самагалдай ортумак шко-лазының башкысы Ч. Ч. Да-живаа, «Тес-Хем» совхозтуң хойкузу А. В. Карма бол-гаш өскөдөө-дээ санал бер-генер. Олар Тес-Хеминиң № 655 соңгулда округунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Соведине де-путаттын кандидатына А. Т. Аракчааны депштинкенин чүдүлүг деп санамышкан, боттарының ажалдап тура-ны тус-тус адырларыңа ССРЭ-ниң Дээди Совединиң

соңгулдаларыңа уткуштур бирги кватталдың планың оонадаларың чедишкенин күөсөдир талазы-биле кылып чорудуп турар хемчеглерин-ге докталап, ажал-агайыңа бодалдарың солукканнар. Районунуң «Тес-Хем» совхоз-тан өскө ажал-агайларың дүк бүдүрер болгаш ону күрү-неге садар талазы-биле пла-нын эртен чылын күөсөдир-лээн. Ол ышкан малдан төл алыр соңгулда база чедиш-кенин боттанмай турар. Эртен чылын төрүрү чүс баш малга оонаштыр 56 бы-за, 63 хураган алдыңан. Бо четпестерин Совет Ты-яның юбилейин чылдыга кандыг арга-биле болдуру-мал? Санал бергенер ажаа докталды харымлап, оларны бо чылын каталтаас тала-зы-биле социалист чар-чаа хүлээлгелер алган дээрин коллективтериниң мурундан дыннапканнар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң

Националдар Соведине де-путаттын кандидаты кыл-дыр Анфиса Тулушевна Аракчааны депштинкени «О. Шынаа», «Чар орук» совхоз-тары, Сельхозтехникумун Самагалдай салбыры-ның ажалчыларын, ин-женер-техниктиң ажалда-чыларын, албан-хаакы-ларын шиптирлериниң ок-ругтуң соңгулда комиссия-зың кеңигүнери бир үн-би-ле деткээң болгаш он округта бадыладыр чөпшөөрлери бээр дүдүктулүг кандидатыдан дилээр дээш бир дем-ин бадылааннар. Депутатка кандидаттың бүзүртерин кичизин ук хураалдан сонгаан.

Эрзин районга база соң-гулда мурунуну хурамы бол-ган. Районунуң ажалчы чон-нарынның төлээлчилериниң хураалын улус депутаттары-ның Эрзин район Совединиң куөсөмуниң даргазы Н. В.

Чындыгы ажиткан болгаш ажаа илеткел кылган. Совет-тер чуртунга уладас болуп соңгулдалар дугайында, со-циалист демократияның база бир хевчир болуп—соңгулда системаның дугайында ол чүве чутулаан.

Амгы үеде районда мал оодаашкыны массалык чо-руп турар дээрин ол дем-дегээң. Хойку бүрүзү то-руттуң хураган, бызаа бүрүзү меңди камгалап алыр дээш шудурту ажал-даар үези, оң күш-ажылчы шыгалдамы келген.

Мал ажалыңың про-дуктуларын бүдүрерин бол-гаш белеткериң көүдө-дир, мал бажын өстүрери болгаш оларын ойна-меңди болурун болгаш чаш төдүн камгалап алырың хандыра-рың дээш республикага на-барган социалист чарыкка муруну зонадан Эрзин рай-он тилекчи болуп, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профбөлүлөддигиң база ВЛКСМ обкомунуң шиптир

Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол ышкан ажал-агайлардан «Чар орук» совхоз база ти-лекчи болуп, ук шаңналды чаалап алган.

«Чар орук» совхозтуң хойкузу А. Д. Севляба, Морен көдээ Советтик куөсө-муниң даргазы С. Д. Ондар, Ленин атыг совхозтуң директору З. К. Банзар, райода садыгы В. Б. Монгуш, «Нарын» совхозтуң парток секретары Д. С. Б. Яндан олар ук хурагаларга саналдарыңа соңгулда хурагын уткуштур бот-тарының тус-тус коллектив-терини ажал-агай экиндер дээш докталап кандыг хемчеглер алдыны турарын, салган соңгулдаларың күөсөдир дээш кичи бүрүзүңүң кан-чаар күөсөдириниң ажал-дап турарын чутулааннар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Соведине депутаттын кандидатына Тес-Хеминиң № 655 соңгулда округунда «О. Шынаа» совхозтуң № 3 хойку брига-дазының хойкузу Анфиса Тулушевна Аракчааны деп-штинкени хураалдың киржи-чери изи-биле деткээң-нер.

КЫШТАГЛАШКЫН: ХЫНАЛДАДА КЫЗЫЛ РАЙОН

ЧӨРҮШКЕК ХӨӨННЕР

нигери бо айттырже хой чылдар дүржүзүңа чогуур кичээлгеиниң угулдарыңа элдеп. Ол туржук чүгээр өстүрүп, уксаажыдып алган малын камгалап, карактап, чогуур деңгелге ажаал-тур-гузуп шылаас фактылар бар. «Шамбалың» совхоз-туң муң ажал инеңин ам чартындан өвөөңи артан, Фант дүвүнчиг болбайн аан. Билчала-даа артакан малды аарыг-арыктың камгалаар талазы-биле ажалдарыңа чоруту-май турарын ферма бри-гадир Ч. Монгуш минип ужуруга таварышты.

База бир чиккен. «Х Улуг хураа» совхоз «Х Улуг хураа» совхоз саар инектерин хоолдуз чедир беңи-ле хүн чедир беңи баарга — ферма 100 кило-грамм сүтү чедир албайн барган. — Воскресеньеде комби-корм үндүрүп бербес бо-ганда, мен чүгү канчар мен... — деп, бригадир Вла-димир Шырап биске та-йымбырлады. Бо-дур, кол айттырлар-ның бирээңи. Ол болза удуртукчу кижиңиң хүлээ-нин алган ажал-агайыңың бүгү-ле адырларыңа де-дески, деңгиз ажалыңа хал-дыр херекке харымсалга-зыңың кошкан-дыр. Про-дукцияңың өвөөңи, шына-рыңың чабызы, күш-ажы-дың сагыла-чурумуңуң кошкан, кижиңиң мате-риалдыг, моральдыг дет-нимчезин, хандырылганың бодан бибези — бо бүгү «Шамбалың», «Х Улуг ху-раа», «Кара-Хаак», «Кок-Тей» совхозтарда чаңчыл апарган хоочу дже хоорем болбас. Оң уламындан куруңең сүт садар пла-нын район бо-ла күөсө-пейн баргылаар. Эртнен чылдың көргүзү-биле алырга, «Кара-Хаак» сов-хоз сүт дукаар планын

74-ле хуу чедирген. А сов-хозтуң сүт-бааран ферма-зында байдал дүвүнчиг, Билдиг чаш бызаалар, то-руур, саар инектер чудап, арып эгелээң.

Районун, совхозтарың удуртукчулары мындыг на-рын байдалды билги ту-рарлар. Билчала-даа ээ-ха-рымсалга, ажал-агайыңа эвес чоруп «чымчадыр» көргүзөр дээш, чүгел «план дээш» (ону өвөөңдиринче) шырылгышкан. Билдиг со-рулга-биле эртен чылын район саар инектен-ле 1294 килограмм сүт алырын планнаан. А ол дээрге ре-спубликаның нинти ортумак планың оонадалыңдан 21 килограмм өвөөңи шы-ка. Мындыг быдымаш планнарың республиканың Көдээ ажал-агай ми-нистерствоу канчыл бадыла-ныт.

Чурттуң муракчы ажал-агайларыңың специалистери инекти хонукта үш катан чедир эки бе азы беш катан чедире таарымчалыг бе деп айттырлар турар болгай. А малга чедир болбазырамын, белеткээң бээр айттыр ылда нагдала шиптирлеткенер. Мал ажал-агайыңың кол ай-дыры — мал чедириниң ра-ционуң забекшиди, оң шына-рың эң чутула чедир турар ужурут. Кызыл районуң ажал-агайларыңың шиптир-леп чаалап каан нинти ай-ты-рым ол. Маңза эртеминч сөөлгү чедишкениңер, эр-теминч шиптедип алыры-ның орунуга, шүт чок, бе-ден орукче тыртылгы ту-ра-ны эскербес арга чок.

Чикек кылдыр бир төөгүң сактып көрөөңер. 70 чыл-дарың төгүзүңде «Кок-Тей» бөдүң чедириниң немелде чедирге-ле — хоолсаалар-биле байлар тускай агрегатты тургускан турган. Ону соңу-р-

гады көргүзери-биле рес-публиканың совхозтарыңың төл-ээлери албан-биле экеп тур-ган. Оң эконимиктиң ажалы, элтин, бүдүрүчүлүг, шыпа-ла, ажал. А ам ол техника кайлаа? Оң орунуга чедир хоол хаймындар ажаа док-калар тургузуп каанын бө-гү көрүп болуп.

Азы мынштыг бола мал азырап өстүрер талазы-биле районнар аразыңың катты-жымшкының кол бүдүрүл-гени «Сукпак» совхозту аш көрөөңер. Оон бээр каш чыл эртен. Билчыл мал семпирт шөлүң девискээринге ийи калт кедергел уруг чаш тудут көстүп келген. Ол дээрге де-лди улуг өрткөткит, эртем-тех-никаңың адал сөөлгү чедир-каниери-биле чепсегээң кор-мопчтуп. Келер үеде мал чө-пкө белеткээр сайыраңгай фа-брика болуң деп-ле күзеп, бодал туткан кире, а херек кырында оң чүгү-дээ үнмээң, чүгел хуруңиң хей түңтүг ажал-херестең кагаарже ха-дыл берген.

Шак-ла ылыг чорук рай-онунуң дээр ажал-агайың — «Тилекте» совхозту база оң эртен. Эртен кыжын ма-наа АПС-6 маркалың ийи док-калар көрмөпчтү үрелишкени чок ажалдап турган. А бо чы-лын ол улуг өрткөткит тех-никадан даярдык докталаар-биле шимчег дивес транспортер артып калган. Өскө кезектери эң чок чедир берген.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң СЭКП ТК-ның Чингиз секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президи-умунуң даргазы Ю. В. Андро-повтуң чугаазында чедиш-кениңиң дүлгүрү — кадрларын харымсалгалы бедир-дери, боттарының албан-ху-лээлгелерин хажык чок күөсө-дир дээш, салдыңган соңгу-лалары ыяла-ла күөсөдир дээш олардан бедик не-гелде бооп турар деп бодалын удуртукчу кижи

бүрүзү ханг дугаа билген ту-рар ужурут. Ажаа холбаш-тыр ийи чикесте көрөөңер. «Х Улуг хураа» совхозтуң муракчы кадрларың, комму-нист, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутатта, «Хүн-дүлөдүң Демээ» биле Күш-ажылчы Алар ордениниң эдилекчиси А. Б. Содунамын аалыңга чедир берген, үдөг-лөр эки белеткитинге хой кажааның, чылыг, эптиг хура-ган кажааның, өмнөдиг ап-теканы көрдүсөң. Ажал-агайың малчын деп чүве ол-ла болгай.

— Хоовус төрүп эгелээң, — деп, Андрей Байкараевич ка-дык-шымар доруктур турар хураганнарың биске көргүс-түрүп чугааладыр. — Чүс хойга оонаштыр 115-ти алыр боор мен, чылдың-ла чүстен куудуң ап көрбөз мен, ам 15 чыл кадарыңа турарым ол. А чоокта чаа-ла чыгыс чер чурттуларыңың чоргаара-нып, хуналып, депутатка деп-штин турганы Д. О. Байка-рааның кыштаагы көзүңгө, байдал сир өскө болду. Ыла-ны бажыңың бирээңиң кире бээривиске, аламы-чедир хар үезинде бичиң уруг хенжиг чаш дүмүзүң көдүрүп алган тур. Азым ол аразында хура-ганнар кажааныңе чоруккан болду. Кажаага кирип көрү-виске, анык херээңе кижи ийе, бут кырында тура албас хураганнарың незинге докта-лап олур.

Бичиң болганда, эл-тең-дир, эвирип, ары-базы хан-гыр ыжык, аксылдан арага чылды шылаар аай чок чы-талган Даржа Байкара болу-бо келди. Ажалын угбайн, арага-дарыга хандылышын бу-далады, Д. Байкара кодан хо-он олгу Викторга хүлээл-гелерин. А бо анык херээң чедир кижи — оң кен Дина эвирер чан уругуздур хирези-не карак кызып ажалдап ту-рар. Байкара байлак арга-дуржугузың бо анык кичи-

лерге дамчыдып берип, олар-ның телептиг дадымчыкымы болуп тургаш, арын-пүрүң ышкынып, арагалып, чутула кампания үезинде берге бай-далга оларын артыртып каа-ны дыкка-ла төлөп чок. «Кара-Хаак» совхозтуң малчынының турлагларың кезип чораша, база бир чарыкың чүгүл та-варыштымың. Малчынар изиг шайын салып, бисти хүндүлдеп турдулар. Билчала-даа столга салыптар кечим-дээ элечи чок. Авто-садыг сөөлгү катан Чаа чыл мурунда бир улаа келген. Садыгың уладас өндирер далган, өт-баран экирер мен деп ажаа-ажаал чиккен.

— Суурга чедир 18 кило-метр. Мындыг чымшыгы, хой төрүп турар үеде чүү кижи айнаар бар чыдар боор... Ылангыч бора-бу-дун аргастың оларурымың ол-дур-дур, совхозтуң эки малчынының бирээңи Хулер-оол Чорунцаа чугаалады. Малчының колданы ары-ш-шер, сирен, тарба бар. Ол 100 хойга оонаштыр чылдың-ла чүс хураган алыр чамдыгың. Оң алган социалист хүлээлгелерин бажыңың көсүк черинде аскаң. Бригаданың кызыл-бу-дукунга кирип келдиңиз. Одаттыңаан соок өрөөлде эрти сандайлар чымп наан. Ханада хой-ле сан-чуратай-лар бижкөн ужуру-утказы билдирмес ийи саазын. Мал-чынының көргүзүлгелери дээр дээрин арга боорда даап билдинс. Дужунда ха-нада он ажал кижилер чу-Рейд бригаданың кичегүнери: С. СОДУНАМ, республиканың улусчу контроль комитетиниң инспектору; И. ТРИГОРЬЕВ, республиканың ук-сайдымга каттыжылыңың начальниги; оларакчы; А. МОРОЗОВ, «Тувинская правда» кээр; И. ИРГИТ, «Шыны» кээр. Рейд бригаданың даразында Улуг-Хем району баар.

Ш ы н _____

3-кү арын. 1984 ч. январь 22

Бөгүн — А. П. Гайдарның төрүттүнгөн

хүнүндөн бээр 80 чылы

ШЫЛГАРАҢГАЙ СОВЕТ ЧОГААЛЧЫ

Аркадий Петрович Гайдар (1904—1941) — шылгараңгай уруулар чогаалчысы. Чырыктыкчан, маадырлык, ыңчалдак ур эвас амыдыралды ол чурттап эрттирген, ол революстуг болушкуннарнын кижикчизин, хамаат дайыннын чылдарында Кызыл армиянын командири чораша. Гайдар баштай дайынчы, а оң соонда журналист-солдуну болгон чогаалчы болуп, бүгү чурттуу эрткен. Ол Сибирге болгон Орта Азияга, Украинага чортулаан, Крымга, Рязаньга. Москва чамыга чурттап чораша.

Совет чуртта урууларнын амыдырал-чуртталганын дугайында кайгамчыктыг каш-даа номнары бо чогаалчы бижээ. Гайдарнын чогаалдары — 20 болгон 30 чылдарын болушкуннарнын амыдырал-биле тудуш хоббалыг бижиле мездери-дир. Чогаал бурзунге — «Р. Ш. Ч.», «Школа», «Талыгыр» чурттар», «Шерик чамдык», «Ак-көк аяк», «Барабанчынын салым-чолу», «Чук биле Гек» — чуртталганын эң-не нарын айтырыларын дугайында: ааскежип деп чүл, совет кижик чамдык болуп ужурулду дээринин дугайында ижикнара чок болгон шындыг бодамчалыг чугаалат турар. «Тимур болгон оң командасы» деп ном тимуржуларнын хой-нигитини шимээш-инин амыдыралче ужукуп кырген.

Ада-чурттуу Улут дайыннын баштайгы хүнеринде эгелээш-ле, чогаалчы фронтке чораша. Совет дайынчыларын эрес-маадыр-лынын болгон бижик тудушту. тура-сорукуну дугайында Гайдарнын очерк

чогаалдарын «Комсомолецкая правда» солунга парлап турган. 1941 чылдын күзүндө дайыннын тылында чогаалчы эки тура-биле артык болгон Днепр казымзын арга-арыларынга партизан болуп берген. Канев хоорайнын чогууда Леплева суруну чамыга болгон гитлержилер

ге удур тулчуушкун үезинде ол олурткен. Аркадий Петрович Гайдарнын чогаалдарын совет улус билин-биле үнелээр, оң чогаалдарын урууларга литературалын алдын фондузунда кырген.

ЧУРУКТА: А. П. Гайдар. Бо чурттуу 1935 чылда тыгтырган.

СЭТА-нын фотохроникасы.

ЧОЛААЧЫ ДАЖЫ ДУГАЙЫНДА БАЛЛАДА

1. КИЖИНИН АДЫ КОНЧУГ

«Ат олурткун орунуга бот өгөнн дээр». Бурун өгбелерин бо үлсег чугаазында дыка ханы утка бар. Мен бодаарымга, кижинин алдар-алды дээр, кижинин човууга болгон Төрүн чуртунга буянын үлсег кылырында, мөзүлүг чоруну көргүзүрине болгон онашкан ажалын кылып билдиринде деп бодаар мен. Аамы адантарга, чонуну болгон чуртуну магалыг ады-биле кайгамчык турар кайгамчык кижилер тургулаар. «Чолаачы Дажы» дегерге, Тывага эң баштай чыгаанын көстүп келген сагышка кире дүжөр. Мен кара чамында тура «Чолаачы Дажы» деп атты дашап өстүм. «Чолаачы Дажы» дээрге боду-ла маңап чурттуу хуулаадын эт сагышымга кире чораша. Шымбай өтүп келген, чүвенин аянын билеп каан мен. Чолаачы Дажы болза тоолчургу маалар алпарган кижик чораша, чүте дээрге демирден кылган чыгаанын маңадып турар кылдуу боду-ла эртем чедип алган Тыванын баштайгы чолаачыны, оңза төлөткү кижизин дээр.

Мен чүте-ле чолаачы Дажы дугайын чугаалаксы берген мен? Ол база ужурут чүве. Амгы үеде каадыларын шыл дилдир, кижик-ле болгонны кылып шыдаар ажалынга турмуздун тургузганын кончуг үнелер берген. Караам биле көрүп келдим, назымын улгады берген, чүвенин шынычугаалаар мен. Бир чамдык кижик музейге ажаллаар дашап чектилеп келдир. Бир чамдык аштерини куш-аалды дептерин көргө, оң беш, чээрби суг ажал солган, чонуну чүте чугаазы-биле алырга, суг баштаан шүкү дегер коллекционер кезин каалкан болур. Ажалда чөрлө багыт чок, кижинин ажал-чамында багыт чүве туруп болур. Шалын өлөөсөй, ажал даалаадын чангыс чеге ажаллаар болза, бузулук кижик ол болур, оң барымдаалыг Дажы Чамыра-нович Дүлүтүт (1906—1976) чурттап эркен амыдыралында көрүп болур.

Тыванын баштайгы чолаачы Дүлүт Дажы болза 1906 чылда Улут-Хеминин Эркенин деп чеге төрттүгүш, 1976 чылдын чамында Кызылга мөңдү. Дүлүт Дажы пенсияныг Чөөн-Хемчик районун Тесе-Хапта чурттап орташ, салтагадап аарый бээр, ол ажалын өөркенчизин, бистин база бир чоргаларын кижизин Ооржак Лама бодуну маңадып-биле төп өлүгү экелди.

1976 чылдын апрель 19-та Дүлүт Дажынын баштайгы өөркенчизин чолаачыларын Василий Салогов биле Ооржак Лама олар аарыг башкынны Алдан-Маалыр аттыг музейге эккелгенер. Кырган чолаачыны сөөлүгү катп көргөнүн ол чугаалашкан мен, сагыжымга яны-бурр болалдар кырген. Аныялдан тура машина чолаачылаан, кыргыжы чедир ол ажалындын салдымнан акынның долчу намдары ме-

нээ дыка солун чүве.

Дүлүт Дажы болза 1926 чылдан 1951 чылга чедир чолаачылап келген. Тывадан Моолдун наймысалаан Улан-Баторга чедир сес катан чыгаан чолаачылап чеккен. Чыгаанын соонга ужурун дашап дээр баштайгы артын чедип катан ашкан. Чыгаанын моол ачыннын олуртуп алган, Хөндөгейнин улут арты-биле ашкан тос хонгаан. Улан-Баторга чедер берген. 1951 чылдан 1965 чылга чедир Бий-Хем районун «Кызыл тараачын» совхозка тракторист ажаллаан. Оң соонда пенсия кылдыртып алган, Чөөн-Хемчик районун Тесе-Хапта «Тыва» совхозтун төвүгү чурттай берген болгон аныяктарын машина, трактор чолаачылар кылдыр өөргөн турган. Тараа солданын чамыга улут шанга ол ажалын машина септээр, дарганнар чер кылып алган, ааскап хер-херекселдерин боду кылып турганын караам-биле көргөн мен. Ажалын токуну ченденди кара үс сымтылап, думчулун башкадан кылаар дер сымтып келтирген чораша. Дажы акый чазып каан трактор чамыга туруп алган, мөңдө көре кааптарга, ажалын чаданкышкан кижинин чоргаларын чамындап турган. Чээрби беш чыл чолаачылаан, дөрт чыл трактористизин болгон ол бир чыл дугузулаа бодуну эки туразы-биле чамыларын машина-техникага алдып чораша Дүлүт Дажынын чөөр Кызылга чад чевенде чораш, аныялга ол кижинин ат-сураа бистин республиканын транспорт эргелелинде кончуг утундурга берген, ол-ла кончуг чар-жычтыг-дыр.

Дүлүт Дажы чолаачылаан машинасын чаш уруг дег каа-наар чораша кижик-дир. Бир машинаны үш чыл дугузулаа септелсе чок чолаачылап чораша кижик дээр чорду. Чангыс бо чижек бешин амгы шаалын анык чолаачыларын чад салдарыг үлсегер болбас чүте бе?

Эки кижилерин аттары бе-зин кижилерин хей-аыт кикер деп чонуну чугаазын утпааландыр.

2. ХООЧУН ЧОЛААЧЫНЫН ЧУГААЗЫ

Музейин херимиян итинге Дажы Дүлүт, Василий Салогов, Ооржак Лама олар терек дөңгөй олурган бис. Дүлүт Дажы кезек-кезек човууртай бээр боду.

— Каа өөренип чораша си-лер? — деп сонугары берген мен. Дажы хуулуурээш, чугаалай-дыр.

— Менде түнүг эртемни боор, думчым. Алды чар-жычымдан эгелээш, ол тос хар-лымга чедир хөдөкчепт чораша мен. Муну атам Чамызын келдерге яны кижик, чангыс лиз-даа чок чораша. Сакты-дыр мен. Ичан азам-аам өө Чамыс-Аас деп чеге турган, ол болза амгы «Өөк» совхоз-

тун баштай турган чери. Ол чеге чурттап турган Дажы Иван деп бай оруска атам хөдөкчепт турган. Атам кончуг айнаар кижик. Ол байга чээрби хире дырг сымн ту-дуп берген. Оң аар-берге ажалын кылды турган. Мен ол орустун хой бызаазын ал-лап алган, Калдан-Хамаар ар-тын чедип катан ашкан. Чы-гаанын моол ачыннын олуртуп алган, Хөндөгейнин улут арты-биле ашкан тос хонгаан. Улан-Баторга чедер берген. 1951 чылдан 1965 чылга чедир Бий-Хем районун «Кызыл тараачын» совхозка тракторист ажаллаан. Оң соонда пенсия кылдыртып алган, Чөөн-Хемчик районун Тесе-Хапта «Тыва» совхозтун төвүгү чурттай берген болгон аныяктарын машина, трактор чолаачылар кылдыр өөргөн турган. Тараа солданын чамыга улут шанга ол ажалын машина септээр, дарганнар чер кылып алган, ааскап хер-херекселдерин боду кылып турганын караам-биле көргөн мен. Ажалын токуну ченденди кара үс сымтылап, думчулун башкадан кылаар дер сымтып келтирген чораша. Дажы акый чазып каан трактор чамыга туруп алган, мөңдө көре кааптарга, ажалын чаданкышкан кижинин чоргаларын чамындап турган. Чээрби беш чыл чолаачылаан, дөрт чыл трактористизин болгон ол бир чыл дугузулаа бодуну эки туразы-биле чамыларын машина-техникага алдып чораша Дүлүт Дажынын чөөр Кызылга чад чевенде чораш, аныялга ол кижинин ат-сураа бистин республиканын транспорт эргелелинде кончуг утундурга берген, ол-ла кончуг чар-жычтыг-дыр.

«Дөт түрени кыл!» — дээр-ге-ле, чалечик кижик чорутар чүве. Мен бичимде тура ор-дан кижик мен. Мээң эрес-каш-пагайым ол эскерин каап-каш, шанактыг аяттар-биле ажаллаар чеге кыргип алган. Сөөлүг үеде керээ чарын ал-ган, ажаллап турар апарган амер. Бир чылда чедип ашкан амер турган мен. Баштай беш, сөөлүрүдир сес аяттыг ажал-лап турдум.

Кижик чүве. Сес аяттыг на-нактап алган, сисенеп бар-чактап мен. Та чүдөн чүве, чондан чораша аяттар хой-гаш, маңады берген. Мен оларын эрттирген бодаан, шанаадаан тура халааш, доза халдым. Хыраалаан хар тоглайлап берди. Бир чеге аянын сыны конаш кылдым. Бөрү аяныга эңдип берген болгон мен. Аяныг олуту биче каал-гаш, оң бажы аамек сөөлүг чектеш, чыдып алган. Ая орун ушта солпар болза, хан ага бээр деп мүн-не бич-ген мен.

Мен Кызыл эчкиниге эк-кеген. Эчки кезип тургаш, аяныг олуту ушуп каалкан. — Сел орустаар кижик-дир сен. Хөмөкчелерилер сен — диген мен ол эчки черинде чурттайн барган. Бай оруска хөдөкчепт чораша, орус дыл эки чугаалаар кылдыр өөргөн алган мен. Мээң бир эртемим ол ийнаан.

Бир катан мен. Леа Соко-лов деп кижик сураглап кел-ген.

— Орустаар кижик-дир сен. Чолаачылар кылдыр өөргөн кайың — диген. Бир ай хире болгон, чыгаанын чолаачылап турар апарган мен, база бир эртемим ол ийнаан. Чээрби беш чыл иштине чолаачылап келген, чангыс катан озал-ошак кылып көрбөш, мен, чангыс катан машина-даа бертап келбеш.

Аас хулаас Дүлүт Дажы-нын хаалап көрүмүг, хуу-сакыжымга кире болгон, бу-дуг-ла кан бугуштуг акыл дег бурзуну мен. Тыванын ажалын аныяктын база бир төлөткүгү олгу Дүлүт Дажыга ужурашканым — чурттап-ам-нын база бир өөрүшкүдү ху-ну боор артык ийи.

М. КЕНИН-ЛОПАН.

телевидение

ЯНВАРЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.40 — Урууларга эртенги гимнаст-тика. 8.55 — Делегей улус-тарынын чогаалдары. Ин-диянын уруу чүзү, 9.40 — «Будилин». 10.10 — «Совет Эялдегине бараан боо-тур мен». 11.10 — «Калы-шыл». 11.55 — «Октябрь-нын шугулгелли». Музыка-посиялыг композиция. 12.30 — «Көдөңн шаг». 13.30 — «Музыкалыг кино». 14.00 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — В. Вилье-Белопер-ковский. «Шторм». Фильм-ини. 16.15 — «Аян-чорук-чулар клуву». 17.25 — Мультифильм. 18.10 — Делегей панорамазы. 18.55 — «Москвага сел-гүстөшкүн». 19.05 — «Ульяновтарын өг-бүл-е-иниге музыка». Докумен-талдыг телефильм. 1-ги болгон 2-ги сериялары. 21.00 — «Уе». 21.35 — Де-лгей болгон аныяктар. 22.10 — Тыванын калыс-лиг оркестри ойнаар. 22.55 — 23.05 — Телемедээлер.

ИНИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Урууларга эртенги гимнаст-тика. 8.15 — Кон-церт. 8.45 — Документал-дыг фильминер. 9.40 — Та-дик телевиденин про-граммасы. 10.55 — «Бил-дингир-даа болза, адалеттиг». 11.50 — Урууларга филь-м. 14.00 — Документалдыг фильм. 14.15 — «Евгений Мравинскийн концертте-ринде». 3-кү дамчыдыла. 14.45 — Бистин корреспон-дентлерин чугаалап тур-лар. 15.15 — «Чере, дээр-де болгон далайда». 15.45 — «Оттук орутар». Хой-сериялыг уран-чечен теле-фильмин 11-ги сериязы. 17.00 — Утпаал боор сен, иш. 18.00 — Мичалде хой-кейге ССРЭ-нин бирги чери дээр маргылаа. 18.45 — «Камера смотрит в мир». Дамчыдылаан И. Фесунен-ко чорудар. 19.30 — Чур-ручлар дугайында чугаала-ар. ССРЭ-нин улустуу чурручу-зу Н. Н. Жуков. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаш-тар». 20.15 — Эки бараан-нарын хейну бүдүрер. 20.45 — «Парус болгон да-лай». Документалдыг теле-фильм. 21.00 — «Уе». 21.35 — 23.10 — «Чели дилин-нер». Уран-чечен фильм.

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.40 — Эр-тенги гимнастика. 8.55 — Мультифильм. 9.40 — Концерт. 10.20 — Уруулар-га фильм. 11.10 — «Дажы

амытаанар

амыдыралы». 12.10 — Телемедээлер. 12.15 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Австралия: хери болгон кижилери». 15.20 — «Зве-одот». Тележурнал. 16.10 — Сөз денничи библиоте-ка. Миллионнар сагал. 16.40 — Улустун алаалга-ды. 16.55 — Документал-дыг телефильм. 17.55 — Чурттуу будурулгелеринде чогаалчы лаборатория-ларнын тургузушкунун дуржулаанын дугайында. 2-ги дамчыдыла. 18.30 — Ф. Лист. «Улут концерт дүзди». 18.45 — Бөгүн де-лгейде. 19.00 — Муль-тифильм. 19.30 — М. Горь-кий — «Достигаев болгон эскелер-даа». Фильм-ини. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Достигаев болгон эскелер-даа» деп фильм-инини уланчызы. 22.30 — Доку-менталдыг телефильм. 22.45 — 23.05 — Бөгүн деле-гейде.

ИНИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнаст-тика. 8.15 — Документалдыг фильм. 8.35 — Физика. 7 класс. Сөз бажындаа электри. 9.05 — Орус чуга-а. 9.35 — Физика. 7 класс. Сөз бажындаа электри. 10.05 — Совет куруенин болгон эртенги үдөшнө-ни. «Куруе дээр бистер-дир бис». 10.35 — Бота-ника. 6 класс. 10.35 — Эр-тем-тайлыбырдыг филь-м. 11.10 — Эртем болгон амы-дырал. 11.40 — Ботаника. 6 класс. 12.00 — Школа-ларга хлөб дугайында. 12.30 — Эртем-тайлыбыр-дыг фильм. 12.45 — Баш-кыга — музыка кичээл. 2 класс. 3-кү дамчыдыла. 13.40 — «Марин Лютер Кингги кымар өлүргө-нил». Документалдыг фильм (Франция). 14.20 — Д. Свифт. Амыдыралын болгон чогаалчы ажал-дыг арынары. 15.20 — Телемедээлер. 15.25 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Теле-медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — «Сонугаркта-а». Сонугарктагы физика. 18.40 — Урууларга филь-м. 19.00 — «Азынныг төвү». 19.30 — Телефильм. 19.40 — Телемедээлер. 19.50 — Чарлаалар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уду-нар, чаштар». 20.15 — Де-лгей панорамазы. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Ленинград симфониязы». Уран-чечен фильм. 23.10 — 23.55 — Гандболга делегей кубугу. Эр улус. Түнөл оюн.

БӨГҮН КАЯ, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

«Енисей» Култура бажынын агитпунктузунга

РСФСР-ин улустуу артизи М. М. Музын-биле соң-гучуларын ужурашылгазы. Эгелзери 17 шакта. Аныяктар кезежес. Бал таныларын күтсөделери. Эгелзери 19 шак 30 минутта.

Совет Тыванын 5 чылы аттыг стадионга

«Спартак» спорт нигитилин бирги чери дээр мячи-лит хоней маргылаазы. Эгелзери 12 шакта.

«Херел» спорт залынга

Элзедилер болгон улуг улус аразында Кызыл хоорай-нын бирги чери дээр бокс маргылаазы. Эгелзери 10 шакта.

4-кү микрорайонун хоккей шөлчүгөжине

Элзедилер болгон бичин оолдар аразында «Алдын шайба» клубун шаңгалы дээр, шайбалыг хоней мар-гылаазы. Эгелзери 12 шакта.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

ЯНВАРЬ 31-ДЕ

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

Воронеж филармониязын «С УЛЫБОН И ПЕСЕН» деп эстрада коллективини концерти болур. Кижикчилер: РСФСР-ин алдарлыг артизи Любовь АВДЕЕВА, РСФСР-ин алдарлыг артизи Владимир ПЕЛКАЛИН, Татьяна ТИШКОВА, Владимир ЛЫС-КОВ (эстрада танчылары), Инна ХОЛДОВА (башта-ныштын, хонферанс).

Уран чүлү удуртукчуу — РСФСР-ин алдарлыг арти-зи В. ПЕЛКАЛИН.

Эгелзери — 18.30 болгон 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ТОМ ПАРСТЕ 10.00, «При-зрачное счастье» 11.30, 14.10, 16.40, 19.30 шактар-да.

«ЕНИСЕЙ»: «Дерсу Уза-ла» 14.00, «Трюкка» 17.00, 19.30 шактарда.

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

«НАБЫРАЛ»: Чөргөн

гольпан 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактада.

«ПИОНЕР»: «Вита Глу-шак» — дугу алаачы 10.00, «Ученик» — лекция 11.40, 13.30, 15.00 «Срок давности» 16.30, 18.20, 20.10 шак-тарда.

«КАА-ХЕМ»: «Клетка для канареек» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Трое на шос-се» 15.00, 18.40, 20.30, «Без свидетелей» 16.50 шак-тарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Экшаж» 17.00, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «В тридевя-

том царстве» 10.00, «При-зрачное счастье» 11.30, 14.10, 16.40, 19.30 шактар-да.

«ЕНИСЕЙ»: «Дерсу Уза-ла» 14.00, «Трюкка» 17.00, 19.30 шактарда.

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

«НАБЫРАЛ»: «Первая

Бастия» 9.30, «Чөргөн

гольпан» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактада.

«ПИОНЕР»: «Судьба ба-рабаника» 9.00, 15.00, «Киноборник» 10.50, «При-ключения Али-Бабы и 40 разбойников» 12.10, «Эки-паж» 16.50, «Не могу ска-зать «прощай!» 19.10, 21.00 шактада.

«КАА-ХЕМ»: «Я и весь класс» 11.00, «Клаты и обещания» 12.30, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «В тридевя-

КӨРҮЛДЕ-КОНКУРСТУ ЧАРЛААН

мурнай көргүзери күзөңчи. Медицина ажалдакчылары-нын аразында куш-культу-раны болгон спортту сай-ырадыр, ону улук масса-лыг болдулар дээр ук адырнын профандел обко. му сөөлүгү каш чылдарда спорттун чайгы, кыжык ке-вирлеринге спартаиона-ларын доктаамал эртирип келген.

Совет Тыванын 40 чыл оюнга тураксааткан спар-такиададын программазында сугга эштиринин маргыл-дааларын база кырген.

Волейбол маргылдаалары чоокта чаа доозулган. Аана хөдөкженин 11, эр улустун 13 командазы кы-ришкен. Барыын-Хемчик ра-йонун кыдык камгала ал-бан черлеринин ажалдак-чылары спорттун ол хей-ринге багыт эвас белетке-лиг, илдекейлиг кыргыш, тийкелиг болгон.

Сугга эштиринин маргыл-даалары бир дугаар эрсе-даа, спортчуларын көргү-зүү багыт эвас болуп, со-лун эртен. Психатрия эминелгенин эминчизин Н. Удинцева 25 метр дистан-цияны 27 секундта эштип эркен, хөдөкжени спортчу-лар аразында тиндөө. Эр улус аразында эмин О. Ма-хатаров 50 метр дистан-цияны 47 секундта эштип эркен, а туберкулез эминелгенин төлөөзи А. Кузьмин ол хөмчөөдө 39 секундта эркен, мурунаан Республиканын медицина

ажылдакчыларынын ара-зында сугга эштиринин та-лазы-биле дээр көргүзү-лөр ол болгон. Команда талазы-биле божудула ба-жынын спортчулары бирги черин ээлөөн.

Спартакиададын програм-мазында кирген шыдыра маргылдаазында 50 ажал спортчу кыришкен. Оң түнелинде республика эминелгенин командазы тин-дөө.

Ол маргылдааларын док-тааткан үезинде организас-тап эртирип турар-даа болза, кыдык камгала ал-бан черлеринин админис-трация, мында профандел комитеттери ажалдакчы-ларын болгон ажалдакчы-ларын ажалыг дашта-нылаан организастаа-рынче кичээлге салбас чо-руктар бар. Бай-Тайга, Тес-Хем, Бий-Хем район-нарын эминелге коллектив-теринде, автобаада, «Мед-техника» конторазында куш-культура болгон спорт ажалыг кудук денделде ту-руп турар. Кызыл хоорай-нын чамдык эминелге кол-лективтеринде куш-культу-ра-кадыкшыла ажалдарын чорударын план-графин-тери тургустумаан. Блан-гы чамдык районнарын эминелге коллективтеринде спорт-массалыг ажалдарын кошкар чорудуп, бо талазы-биле хыялдан барык чо-руттайн турар. Оң түнде, аныялдан районнаран кээп ту-рар командалар негелде буугаар улуг кижилерден

тургустунган болур тура-даа, маргылдааларга школа-чылар колдарыг кикер та-валыглар тургулаан. Ол чамдыккан уштунары чугу-лаа болгон.

«Хаагынын хүнү», «ИТО неделезы», «Чадга чарып хүнү», «Ачам, амам болтам мен» — спортту өг